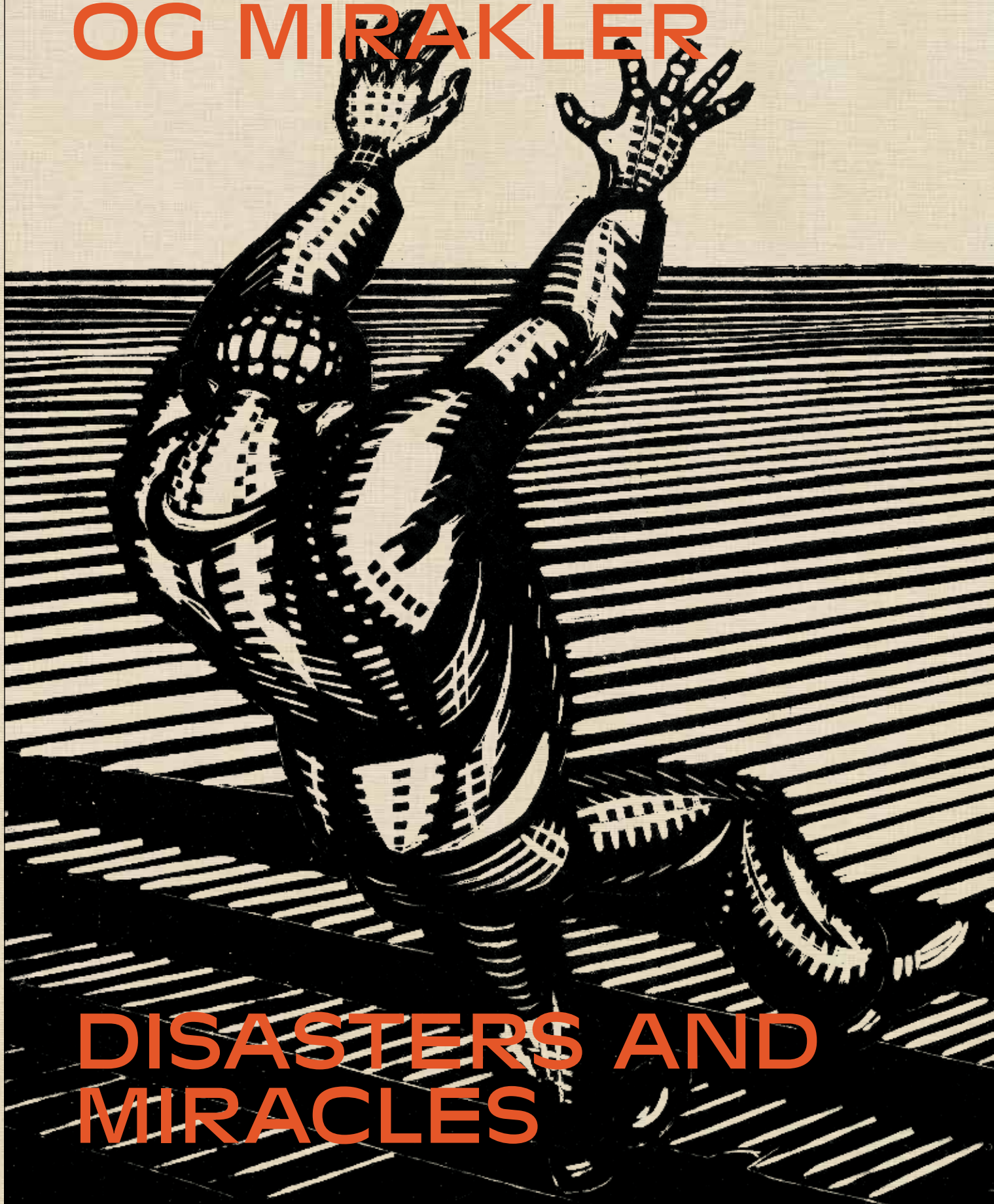

KATASTROFER OG MIRAKLER

KATASTROFER OG MIRAKLER
Palle Nielsen 100 år

DISASTERS AND MIRACLES

DISASTERS AND MIRACLES
Palle Nielsen 100 years

Dette katalog er udgivet i forbindelse med udstillingen

KATASTROFER OG MIRAKLER
Palle Nielsen 100 år

Fuglsang Kunstmuseum
26. juni – 13. september 2020,
Skovgaard Museet
26. september – 10. januar 2020 og
Kunstmuseet i Tønder
30. januar – 2. maj 2021

Tekster: Liza Kaaring
Redaktion: Amalie Marie Laustsen,
Liza Kaaring og Kathrine
Svanum Andersen

Korrektur: SprogBiz
Oversættelser: SprogBiz
Grafisk design: Studio Atlant
Skrifttyper: Antique Olive FL &
Neue Haas Grotesk

Papir: Scandia 2000 Smooth
Tryk: Søren Hørdum,
Clausen Grafisk

Oplag: 1050
ISBN: 978-87-93473-18-8

Udgiverne har gjort deres bedste for at opnå den korrekte ophavsretlige kreditering ad materiale trykt i denne bog. Såfremt der mangler kreditering af rettighedshaverne, bedes disse henvende sig til Fuglsang Kunstmuseum.

© Forfatteren, Fuglsang Kunstmuseum,
Skovgaard Museet og MSJ – Kunstmuseet
i Tønder

Printet i Danmark 2020

Fotokrediteringer

Fig. 1: Erik Betting, pressehuset
Fuglsang
Kunstmuseum: Ole Akhøj
Skovgaard
Museum: Ole Misfeldt
Kunstmuseet
i Tønder: Kenneth Stjernegaard
Palle Nielsen
Samlingen: Ole Akhøj
Statens Museum
for Kunst: SMK Foto/
Jakob Skou-Hansen

Billedrettigheder
© Palle Nielsen / VISDA

Den franske filosof Paul Virilio (1932-2018) har beskrevet det 20. århundrede som et århundrede præget af endeløse katastrofer og manglende medfølelse.¹⁶ Det er på mange måder en præcis beskrivelse af den verden, som vi møder i Palle Nielsens værker. I hans produktion, der spænder over hele anden halvdel af det 20. århundrede, møder vi kunstnerens reaktioner på periodens strøm af menneskeskabte katastrofer af forskellig art. Katastrofer, der vidner om det, som Virilio kaldte for manglen på medfølelse, og som skaber den forråelse, der er et gennemgående tema hos kunstneren, og katastrofer, der udspringer af menneskets teknologiske fremskridt og generelle overforbrug af ressourcer.

Katastroferne dominerer fra de tidlige værker som f.eks. *Soldaten og barnet* fra 1954 (Fig. 4, 5, 20, 21 og 22), der både har tydelige referencer til Anden Verdenskrig og til den utryghed, der var forbundet med Den Kolde Krigs magtbalance og våbenkapløbet mellem USA og Sovjetunionen, til den sene linoleumsserie *Ignalina* (1997-99), der handler om en forestillet atomulykke på det litauiske atomkraftværk af samme navn (Fig. 32 og 33). Imellem disse to tidsmæssige yderpoler skildrer Nielsen utallige unavngivne og enkelte navngivne krige, udbombede byer, forladte byer og civilisationer, der er gået i opløsning af andre ikke præcist angivne grunde. Ligesom han skildrer mennesker, der vandrer fortvivlede omkring i golde, øde landskaber, mennesker der falder ned ad trapper eller fra hustage, mennesker der eksploderer indefra etc. (Fig. 34 og 35) Alt sammen billeder på en verden og en menneskehed i opløsning.

Den unavngivne krig møder vi tidligt i Nielsens værker, hvor den danner baggrunden for handlingen i *Soldaten og barnet* og igen i *Orfeus og Eurydike I*, der blev udført i perioden 1955-59 og udgivet som bog i 1959. I seriens billeder møder vi mere udpenslede scenarier af krigens ødelæggelser end dem, der optræder i *Soldaten og barnet*. I *Orfeus og Eurydike* er broer sprængt i luften, køreledninger er ødelagt, huse er bombet til ubeboelige ruiner, menneskelig fiskes op af floden, mens døde kroppe ligger i bunker andre steder i byen (Fig. 36 og 37). Billederne udpensler utvetydigt krigens konsekvenser og rædsler for civilisationen. Parallelt hermed løber den personlige fortælling om Orfeus' individuelle katastrofe, tabet af hans elskede Eurydike og hans fortvivlede søgen efter hende (Fig. 38). Begge spor, det almene og det personlige, er en protest imod det, man ikke selv er herre over, imod magthavernes ødelæggelser og imod døden. Med både *Soldaten og barnet* og *Orfeus og Eurydike I* gav Nielsen udtryk for sin modstand imod krig, imod magthavernes brutalitet og imod passiviteten ved at vise deres katastrofale konsekvenser.

I andre serier som træsnitserien *Ofrene* fra 1967 og i raderingerne med titlen *Sørgeblad for 18. maj* fra 1993 har krig og katastrofen derimod en klar relation til historiske begivenheder (Fig. 39, 40, 41, 42, 43 og 44). I det første tilfælde handler det om Vietnamkrigen, og serien beskriver krigens brutale nedslagtninger af både befolkning og soldater. Maskingeværsalver er gengivet så levende, at man nærmest kan høre salvens øredøvende larm, mens resultatet af kuglerne, der rammer det flygtende menneske, ligeledes er illustreret, så det næsten gør ondt (Fig. 39). Et af Nielsens

tilbagevendende motiver med en skrækslagende mor, der forgæves prøver at beskytte sine børn, findes også i serien i en gruppevækkende udgave, hvor moren taber sit ene barn i flugten fra bombenedslag (Fig. 40).

Serien *Sørgeblad for 18. maj* er Nielsens kommentar til urolighederne på Nørrebro, der var en gruppe nej-sigeres reaktion på afstemningen om Edinburgh-aftalen, der fandt sted den 18. maj 1993.¹⁷ Demonstranterne havde oplevelsen af ikke at være blevet hørt, og voldsomme kampe mellem dem og politiet endte med, at politiet for første gang i fredstid affyrede skud imod demonstranter. Mens *Ofrenes* motiver er genkendelige i den forstand, at de minder om mediernes reportager fra krigen, så forholder sørgebladene sig mere metaforisk til den historiske begivenhed som en fortælling om en civilisations begyndende undergang billedliggjort gennem en ødelæggelse af dens bygninger og i særlig grad deres fundament.

At sammenhængen med navngivne historiske begivenheder er så tydelig, er usædvanligt hos Nielsen. I de fleste tilfælde går byer i opløsning og bliver efterladt mennesketomme, uden at det står klart, om årsagen er en krig, et voldsomt vejrfænomen eller en industriulykke.

Katalog over katastrofer

I *Katalog*, der blev udgivet som publikation i 1983, samlede Nielsen alle de ovenstående katastrofer og flere til i et forløb på over 800 tegninger. Her beskriver han bl.a. menneskets ødelæggelser i bred forstand, dets overforbrug, dets mangel på medfølelse og omsorg, naturens magtfulde kræfter, menneskets rovdrift på naturen og de ændringer, som den medfører (Fig. 45 og 46). Billedserien afsluttes med, at civilisationen, symboliseret ved ødelæggelsesmaskinen hangarskibet, går under i et stort slag, der foregår i floden Styx, grænsen til dødsriget. Herefter overtager hvalerne herredømmet (Fig. 47). For Nielsen er der tale om en lykkelig slutning. Som Jørgen Gammelgaard har formuleret det: "Hvor hangarskibet er en konstruktion bestemt til den ultimative ødelæggelse, er hvalerne store varmlodige, ikkevoldelige dyr, som repræsenterer muligheden for fredelig sameksistens."¹⁸ Civilisationens undergang bliver med hvalernes overtagelse til et af de lykkelige nielsenske øjeblikke, som Poul Erik Tøjner omtaler: "Der findes nielsenske lykkelige øjeblikke, sjældent som fylde og nærvær, oftere blot som ro og fravær af vold, hastighed, støj og støv. Hvaler og vand."¹⁹

I *Katalog* såvel som i de fleste andre af Nielsens værker var formålet først og

fremmest at beskrive, hvad han så, hvilket han har formuleret i bogens forord: "I indledningen ser vi kunstneren arbejde, mærker hans uro og tvivl, men også hans erkendelse af, at han ud fra sit kald må berette om det, han oplever." Nielsen beskriver videre, hvordan kunstneren, der må formodes at være en slags selvportræt, går ud i verden og tegner byen med terror, gadekampe og hverdagens vanvid og had, ligesom han tegner glæden, kærligheden og samhørigheden. Katastroferne er dog klart i overtal, og kunstnerens rapport ligner dermed en advarsel om, hvad mennesket, som Nielsen har kaldt for verdens farligste dræberdyr, er i stand til at forårsage.²⁰

Katalog minder både i indhold og tanke på mange måder om udstillingen *Ce Qui Arrive*, som førnævnte Paul Virilio arrangerede på Fondation Cartier pour l'art contemporain i Paris i 2003. Udstillingen var udformet som en slags katastrofemuseum (eller forløber for et), hvor jordskælv, paddehatteskyer og fiskedød blandede sig med kvægst, børskræk, skovbrande, industrikatastrofer, atomkatastrofer, genteknologiske eksperimenter og angrebet på World Trade Center i 2001. Katastroferne udspillede sig i kunstværker såvel som i dokumentariske fotografier, film og videoer. Meningen med både Nielsens *Katalog* og Virilios udstilling var ikke at skræmme til apokalyptisk tænkning, men, som Virilio formulerede det, "at tage ulykken alvorligt" og at vise sammenhængen mellem teknologiens fremskridt og de katastrofer, der følger med disse med stadigt stigende hastighed.²¹ Som Virilio har sagt, så medførte opfindelsen af skibet samtidig opfindelsen af skibbruddet, opfindelsen af toget medførte opfindelsen af afsporingen, med opfindelsen af bilen fulgte harmonikasammenstødet på motorvejen, med opfindelsen af flyvemaskinen fulgte flyulykken osv.²² Med et citat fra den tyske politolog og filosof Hannah Arendt (1906-1975), så hænger de to, fremskridt og katastrofe, sammen som forsiden og bagsiden af en medalje.²³

Virilio mente desuden, at vi med Tjernobyli-katastrofen bevægede os ind i en ny epoke, som han kaldte for de globale katastrofers tidsalder. Hvor ulykker før i tiden var noget lokalt, så ser vi fra 1986 og frem en ny slags katastrofer med global effekt, som det amerikanske børskræk i 1987 var et eksempel på. Man kan sige, at med det afsluttende Styx-slag, der ender med hvalernes overtagelse af verden, møder vi i Nielsens *Katalog* en anden, men ikke mindre vidtrækkende variation over en katastrofe med global effekt.